

ее социальных функций./https://cyberleninka.ru/article/n/konfessionalnye-osobennosti-religioznoy-very-i-predstavleniy-o-ee-sotsialnyh-funktsiyah/viewer

ӘОЖ: 172.3

Темиркулов О.Ж. – саясаттану мағистры,
Сұраған М. – аға оқытушы,
Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды Университеті,
Қарағанды қ. Қазақстан

Діни төзімділік идеясын ұғыну контексіндегі теориялық аспектілері

Мейірімділік пен зұлымдық категорияларының онтологиялық әлеуметтік өлшем құрылымында осы универсалиялардың мазмұндық құндылығын толық ашатын көптеген компоненттер бар. Бұл мағынада осы феномендерді әлеуметтік түсіндірудің аса маңызды аспектісі әділдік, теңдік санаттарын ұғынуда көрсетілген. Бұл проблемалы кеңістікте біздің ойымызша, осы санаттарды неғұрлым негізді бағалауға мүмкіндік беретін бірқатар жұмыстар бар.

Қазіргі заманғы әлеуметтік тәжірибенің «атрибуттарының» бірі ретінде діни сананы радикализациялау, әлемді қайта құру мақсатында деструктивті сана қалыптастыруға тырысатын дәстүрлі емес діни ағымдардың пайда болуын айтуға болады. Бұрын соңды болмаған ұлттық мәдениеттерді араластыру және соқтығысумен қатар жүретін жаһандану процесі дінаралық негіздегі аса өткір қақтығыстардың туындауына алып келеді. Олар көптеген елдерде, соның ішінде посткеңестік кеңістікте де орын алады, онда мәжбүрлі «ғылыми атеизм» орнына мемлекеттік деңгейде дейін көтерілген діндер келді. Бұны жоғары лауазымды ресми тұлғалардың діни мерекелерге келіп қатысулары, мемлекеттік мектептерге «Құдай заңы» секілді сабақтарды енгізуге талпыныстардың жасалуы, белгілі бір мемлекеттерде басқа діни сенімдерге зиян келтіре отырып, қандай да бір конфессияларды дәстүрлі деп тану мәселесі төңірегіндегі пікірталастардың қыза түсуі, діни дәстүрлерді ұстанып, сәйкесінше киіну және тағы да басқаларын дәлелдеп отыр. Осыған байланысты қазіргі заманның көрнекті ойшылдары, атап айтқанда, американдық құқық философы Рональд Дворкин қабылдаған қазіргі қоғамдағы діни мәселелерді ұғыну әрекеттері назар аударуға тұрарлық. Р. Дворкин өзінің шығармашылығында саясат, билік мәселелерімен, мемлекеттік

құрылысты құқықтық қамтамасыз етумен айналысқаны белгілі. Алайда ол өзінің ғылыми мансабының соңында бүгінгі таңда әлеуметтік өмірдің барлық жақтарына (соның ішінде саяси және құқықтық) әсер ететін қуатты факторлардың бірі дін екенін түсінеді. Бұл ойлар оны осы феноменге деген көзқарастарының тұсау кесеріне, «Кірпілерге арналған әділдік» жұмысындағы қазіргі заманғы жағдайына алып келді. Бұл жұмысында Р. Дворкин адамның құқықтары мен бостандықтарының, діни бостандықтың, діннің арақатынасының мәселелерін талдайды [1]. Осы жұмыстан басқа Р. Дворкин бұл мәселелерді әлемнің жетекші университеттерінде өткізген ашық дәрістерінде (Эйнштейндік дәрістер) көтерді. Өзінің алғашқы дәрісінде Р. Дворкин кез келген діннің басты қасиеті – сенімге талдау жасады. Ол Құдайға деген сенімге күмән келтірудің және де оны дәйектеп негіздеудің де еш мәні жоқ деп санайды. Келесі дәрісте осы автор Эйнштейннің дүниетанымдық көзқарастарын өзінің дәлелдемесі ретінде пайдаланады. Ол Құдай туралы пайымдай отырып, Жаратушы-Құдайдың ортодоксалды көзқарасы емес, осы қасиетті мағынаны математикалық формулалардың, тендеулердің, заңдардың әмбебаптығын көрсететін метафора ретінде пайдаланды. Өз көзқарасының негізіне Эйнштейннің тәсілін алып, Р.Дворкин дін ұғымына жаңа көлем қосады, оған атеистік діндерді қосуды ұсынады. Бұл ретте кеңестік атеизмнің агрессиясы туралы емес, қандай да бір орталық құдай жоқ діндерді қарастыруды ұсыну туралы айтылып отыр. Оларға даосизм, буддизм және т. б. жатқызуға болады. Осылайша, біз әрекет ететін дворкиндік дихотомияларға қол жеткіземіз: атеистік діндер (басты құдайдың тұжырымдамасы жоқ) – теистік діндер, діни теизм – діни атеизм. Өзінің үшінші дәрісінде Р. Дворкин әлеуметтік-саяси нәтижелерге және діни атеизмді жүзеге асырудың салдарларына арналған тақырыптар туралы ойлайды. Халықаралық конвенцияларды, келісімдер мен саяси конституцияларды талдай отырып, Р. Дворкин дін қай жерде де, онда да бар деген қорытындыға келеді. Мысалы, Швейцарияның Конституциясында ол «Құдіретті Құдай үшін» тұжырымдалған деп жазылған, алайда одан әрі осы жерде былай айтылған, бұл ретте мемлекет ар-ождан мен дін бостандығына кепілдік береді және әрбір адам шын мәнінде белгілі бір дінді, өзінің философиялық нанымдарын еркін таңдай алады және одан әрі оларды еркін ұстай алады, оларды өз бетінше-жеке немесе өз пікірлестерімен біріктіре алады деген Конституцияның келесі бөлігі осы ережені одан әрі терең нақтылайды. Шын мәнінде, адамға өз дінін өз бетінше таңдауға немесе дінге ешқандай қатысы жоқ дүниетанымдық ұстанымды ұстануға құқығы

беріледі. Бұл ережені Р. Дворкин адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясының 18-бабының мазмұнымен көрсетеді. Бұл мақалада әрбір адамның ой, ар-ождан және дін бостандығына құқығы бар деп жазылған. Осы ойды біз адам құқықтары туралы Еуропалық Конвенциядан да табамыз. Р. Дворкин бұдан да бетер сенімділік үшін АҚШ Конституциясының тәжірибесіне жүгінеді. Онда алғашқы түзетуде діннің міндеттілігін белгілеуге жол берілмейтіндігі, оның еркін жіберілу формаларын шектеу нақты көрсетіледі. Бұл Конституция мемлекетке діни сенім білдіру мүмкіндігіне тыйым салуға рұқсат бермейді және егер адам қандай да бір діни ағымға жатпайтын болса, ондай дінге мәжбүрлеуге мүмкіндік бермейді. Осылайша, аталмыш конституциялық ережеге сәйкес ешқандай дін басқа діни миссияларға қатысты қандай да бір артықшылығы бар Мемлекеттік деп таныла алмайды. Осыған байланысты Р.Дворкин дінді құқықтық контекстке қалай бағалау керек деген сұрақ қояды. Дінді теизмнің кейбір қалаулы түрі ретінде тануға болады немесе оны кең дүниетанымдық тұрғыда қарастыру керек. Бұл жерде дінді түсіндірудің ықтимал нұсқалары туралы мәселе ерекше өткір тұр. Өйткені, біз негізгі мемлекеттік құжаттарда дінге жүгінуді кездестірген кезде, әдетте, біз институциональдық ұйымдастырылған шіркеулерді, мешіттерді, өзге де ғибадатханаларды немесе азаматтардың ұйымдасқан топтарын бағалаймыз. Бұл жерде Джон Локкті діни еркіндік концепциясымен еске түсірмеуге болмайды. Джон Локк атеистерге немісқұрайлы қараған, тіпті олар азаматтардың құқықтарын толық көлемде пайдалана алмайды деп санаған. Бірақ, тіпті мұндай радикалды ұстанымда ол діни еркіндік мәселелерінде абайлық танытқан. Уақытша өзгерістер бұл мәселедегі еркіндік ұғымының қандай да бір дінді таңдау еркіндігімен ғана емес, жалпы діни сенімсіздігімен байланыстырылуына алып келді. Мұндай көзқарас, мұндай ұстаным діни таңдауда бостандықты, яғни аталған заңнамалық актілерде көрсетілген бостандықты қорғауға кімнің құқығы бар екенін анықтауға мүмкіндік бере ала ма? Р. Дворкин дін феномені біздің мемлекеттік, құқықтық, қоғамдық тәжірибемізде интерпретативті қабылдауға ұшырайтын ұғым ретінде өмір сүреді деп санайды. Яғни, біздің интерпретация (балама нұсқа ретінде) әмбебап объективті мәні жоқ бірқатар жағдайларға байланысты болып табылады. Мұндай мысалды Дворкин әділдікті бағалау кезінде пайдаланады, әділдік жаппай бола алмайды, ол әдетте топтық және басқа аспектілерде қарастырылады, яғни бұл атрибутты әртүрлі ұғынуға жол берілген. Алайда бұл атрибут барлық революциялардың туында жазылған, бұл атрибут жеке немесе саяси мүдделерді,

ұстанымдарды негіздеуде айқындаушы ретінде әрекет етеді. Әлбетте, егер институт немесе заңнамалық акт әділетсіз болса, онда біз, әрине, ол ауыстырылуы немесе өзгертілуі тиіс деп ойлаймыз. Алайда біз бұл заңды не әділетсіз етеді деген пікірде бір-бірімізге қарама-қайшы келуіміз мүмкін. Заңның немесе институттың әділетсіздігін түсіне отырып, біз әр түрлі әділдік тұжырымдамаларын, әр түрлі түсіндіру жолдарын пайдаланамыз. Мысалы, көптеген қоғам қайраткерлері, саясаткерлер салық ауыртпалықтары шеңберінде өздерінің табыстарының бір бөлігін оларды кедей азаматтардың пайдасына қайта бөлу үшін мемлекетке аударуға тиіс деп санайды, ал басқа да әділеттілік теорияларының жақтаушылары бұл өте әділетсіз деп санайды. Осындай интерпретациялық еркіндікке тап бола отырып, Р. Дворкин дінді ұғыну қиындықтары туралы айтады. Сондықтан бұл ұғымның құқықтық, мемлекеттік аянда пайда болуы аталмыш феноменді әртүрлі интерпретациялық бағалауға әкеп соғады. Р.Дворкиннің ұсынған дін феноменінің дүниетанымдық интерпретациясы діни ренессанс байқалып отырған қазіргі заманғы әлемдегі діннің мәртебесі мен рөлін бағалауға көмектеседі.

Қазіргі заманның негізгі этникалық және конфессиялық маркерлері туралы әңгіме болғанда, біз адамгершілік табиғатын талдау қажеттілігімен бетпе-бет кездесеміз. Себебі басқа біреуді оның қиял-ғажайып болса да, оның жеке өзінің ішкі әлемімен қоса қабылдай алған кездегі жан мен рухтың осындай жағдайы туралы сөз қозғалғанда моральдік пайым санатының мағынасы толеранттылық пен діни төзімділік екені анық. Әлеуметтік теорияларда көбінесе әділдік принципі адамның адамгершілік апофеозы ретінде қарастырылады. Біз мұндай әмбебаптандыру әрекеті тығырыққа тірелетіні туралы айтқан болатынбыз, себебі әділеттілік әрдайым топтық сипатқа ие. Сондықтан, либералдық әділдік шектері бағаланатын, талданатын жұмыстар қызығушылық тудырады. Бұл проблемалық кеністікте Майкл Сэнделдің «Либерализм және әділдік шектері» атты жұмысы қызықты болып табылады. Өзінің негізгі жұмыстарында М. Сэндел әділеттілік теориясын талдайды. Бұл талдауда Сэндел либералды теорияны сыни тұрғыдан пайымдайды, оның шеңберінде әлеуметтік тәртіптің басқа да жаңғыртылған идеялары мен құндылықтарына әділдіктің үстемдігі белгіленеді [2, С.203]. Сэндел Дж. Ролз ұсынған әділеттілік мәртебесінің негізгі идеологиялық бағаларымен келіспейді. Сэндел өзінің сынында либералды көзқарас пен еркіндікті бағалауды құптай отырып, әділдік мәртебесін көтерумен және оған ерекше мәртебе берумен үзілді-кесілді келіспейді. Осыған байланысты Сэндел қоғамда бар басқа да

құндылықтық басымдықтарды талдайды. Мысалы, азаматтық құндылықтар, коммуникацияның кез келген кеңістігіндегі адал қарым-қатынас құндылықтары. Сэнделдің пікірінше, әділеттіліктің басымдылығы әлеуметтік қарым-қатынастағы кейбір қиын сәтке айналуы мүмкін. Бұл мәселеде Сэнделдің ұстанымы қоғамның адамгершілік ұстанымдарымен қатар адам бостандығының қажеттілігін мойындаумен байланысты болып табылады. Алайда, Сэндел бойынша еркіндік либералды түсіндірмеден ерекшеленеді, онда еркіндік өз жеке мақсаттарын белгілеу мүмкіндігі ретінде қарастырылған. Мәселенің бұл қырымен қойылуы Сэнделдің пікірінше, Америкадағы қоғамдық өзін-өзі басқару институтының құлдырауына алып келді. Сэнделдің ұстанымы мәселенің республикалық түсіндірмесіне анағұрлым сәйкес келеді. Бұл түсініктемеде еркіндік қоғамның саяси құрамын басқару процесіне қатысу мүмкіндігі мен қажеттілігі ретінде қарастырылады. Саяси қауымдастық мұндай нұсқада өзінің өмірлік стратегиясын өзі анықтайды. Яғни, мұндай өзін-өзі басқару өмірге өзінің тағдыры мен азаматтардың тағдырын түзететін саяси қоғамдастықтардың қалыптасуын туғызады, бұл ретте осы саяси қоғамдастықтармен ниеттес болып келетін азаматтар туралы айтылып отыр. М. Сэндел индивид өз қоғамдастығының өзін-өзі басқаруына белсенді қатысуы тиіс деп сендіреді. Бірақ бұл жай ғана өзіндік мақсат болғандықтан ғана емес, ең бастысы мұндай қатысу азаматқа өз тағдыры үшін ғана емес, өз отандастарының тағдыры үшін де жауапкершілік дағдыларын алуға мүмкіндік беретіндіктен. Бұдан басқа мұндай қатысу осы қоғамдастықтың барлық істерін білуге және моральдық міндеттемелерді білуге мүмкіндік береді. Сэнделдің мұндай ұстанымы оның жеке тұжырымдамасының негізіне жатады. Бұл тұжырымдамада тұлғаның қоғамды басқаруға қатысу проблемасы ғана емес, өзін-өзі сәйкестендіру мәселесі де шешіледі. Яғни, негізінде адам аталмыш концепция шеңберінде өзіне «Мен нені қалаймын?» деген сұрақ қойып қана қоймай, сонымен бірге ең бастысы «Шын мәнінде мен кімін?» деген сұрақ қояды. Азаматтық жауапкершілік секілді асқақтаған күнделіктермен қатар, достық, құштарлық, өз жақындарына деген қамқорлық, жылы қарым-қатынас секілді құндылықтар да қатар тұрады. Бұл әр түрлі оң қарым-қатынастар жауапкершіліктің өсіп келе жатқан сезімімен бірге жүреді. Осының бәрі өз кезегінде қойылған мақсаттарға қол жеткізуге, осы мақсаттардан туындайтын міндеттерді шешуге алып келеді.

М. Сэндел ойланып-толғануға бір қызықты аспектіні ұсынуда. Бұл аспект индивидке қатысы жоқ бұрынғы әділетсіздік үшін

жауапкершілікті түсінумен байланысты. Егер либералдық көзқарасты негізге алсақ, онда, әрине, сен жасамаған нәрсеге, сенің қарым-қатынасың жоқ нәрсеге жауапкершілік алуға болмайды. М. Сэндел мұндай ұстанымды деструктивті деп санайды. Ол біз адамгершілік аясында жасамағанымыз үшін де жауапкершілік тарта аламыз және міндетіміз деп санайды. Мұндай жауапкершіліктен бас тарту тұлғаның адамгершілік көкжиегін шектеуге әкеп соғады. Біз тек өз шындығымызбен және осы шындықтағы асқақтаған адамгершілік заңдарымен ғана шектеліп қоймай, ұрпақтардың байланысын жоғалтпауға тиіспіз. Яғни дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар біздің бұрынғы әділетсіздік үшін ұжымдық жауапкершілігімізге негіз болып табылады. Бұл мәселедегі либералдық теория проблемасы тарихи әлеуметтік шындықтан айырылған өте бейтарап қағидаттары қалыптастыруға талпынуымен байланысты. Ұрпақтардың байланысы үзіледі, дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар еш нәрсеге міндеттемейтін атрибуттарға айналады, сол арқылы біз тарихи естелігімізден, тарихи уайымдау қабілеттілігінен біртіндеп айырамыз, ал мұның бәрі біздің бірегейлігімізді іздеуге кедергі келтіреді.

Дж. Ролздың әділдік теориясының жетекші ізбасарларының бірі – американдық ойшыл Уилл Кимлика. Ол Америкада және Батыс Еуропада танымал американдық мультикультурализм және мультимәдени азаматтық теориясының авторы болып табылады. Ол қазіргі уақытта Америкада ұлттық өкілдік, нәсілдік тиістілік, сексуалдық артықшылықтар, білім айырмашылықтары, саяси бағдарлар мен діни идентификациялар саласында сан алуандылықты дамыту жағдайында либерализм принциптерін бекіту, соның ішінде роулздік интерпретацияда Америка қоғамының тұрақтылығы мен өркендеуінің кепілі болып табылады деп есептейді. У. Кимлика өзінің ең танымал «либералдық теңдік» жұмысында Дж.Ролздың әділдік концепциясын егжей-тегжейлі талдап, оны толықтыруға тырысады. Бұл әрекет теңдік табиғатын қайта бағалаумен байланысты. У. Кимлика ықтимал теңсіздікке жол береді, егер ол (бұл теңсіздік) пайда әкелсе, таланттарға, адамдардың қабілеттерін ашуға мүмкіндік береді, бірақ ең бастысы бұл теңсіздік ешкімге елеулі зиян келтірмейді. Егер теңсіздік басқа адамға зиян келтірсе, оның мүмкіндіктерін, қабілеттерін іске асыруға кедергі келтірсе, оның талап-арыз және конституциялық құқықтарын іске асыруға кедергі келтірсе, онда мұндай теңсіздікке жол берілмеуі тиіс. Өз жұмысында У. Кимлика Дж.Ролз секілді әр адамның әлеуметтік коммуникациядағы орнын, адамның өзін-өзі қалыптастырудағы мүмкіндіктерін көрсететін негізгі бостандықтарды талдауға назар аударады. Негізінде бұл жерде саяси

өзін-өзі қалыптастыру саласындағы маңызды азаматтық құқықтар туралы сөз қозғалып отыр: бұл мемлекеттік сатыда белгілі бір лауазымға үміткер болу құқығы, сайлауға қатысу құқығы, дауыс беру құқығы, сөз бостандығы, ар-ождан бостандығы, еркін жүріп-тұру мүмкіндігі. Мұндай ұстанымның аясында У. Кимлика табыс лайықты және лайықты емес деп жіктелуі мүмкін дейді. Теңсіздік орын алуы мүмкін, яғни, егер теңсіздік лайықты түрде болса, онда ол әділ болып табылады, ал табиғи қабілеттілік пен мінездемелерден шығатын теңсіздік болса, ол әлеуметтік жағдайда лайықты емес болып табылады. Адам өзінің ұллық, нәсілдік немесе басқа да ерекшеліктерін өзінің еңбек сіңіріп жеткізген жетістігіне жатқыза алмайды, себебі ол оның таңдауы емес, оның көздеп, қол жеткізген жетістігі емес деген У.Кимликтің сөзімен келіспеуге болмайды [3].

У. Кимлика өзінің зерттеу ұстанымдарын либералды дәстүрлі принциптерді мұқият талдауға негіздейді. Мысалы, классикалық либералдық дәстүр қоғамның белгілі бір бөлігін пайдалануға немесе оған (мысалы, апартеид) қысым көрсетуге мүмкіндік берген құқықтардың іске асырылуын қолдай алмайды. Осылайша, либералдық парадигма азшылық кеңістігіндегі еркіндік принципін және осы азшылық пен көпшілік арасындағы қажетті теңқұқықты талап етеді. У. Кимликаның қоғамдық құрылымының даму маркерлерінің бірі азшылықтың, оның құқықтары мен бостандықтарының мәртебесін мойындайды. У. Кимлика ұлттық азшылықтар өздерін мәдени-дистинктивтік білім ретінде, егер олардың өмір сүру негізінде либералдық құндылықтар мен қағидаттар кешені жатқан жағдайда ғана көрсете алады деп санайды. У.Кимликаның пікірінше, төзімділік идеясының жалпы либералдық шығу тегі бар, ал діни төзімділік либерализмнің дүниетанымдық ойының бірі болып табылады. Кимлик либерализмінің барлық тартымдылығында күшпен мәжбүрлеу арқылы либерализм идеяларын отырғызу мүмкіндігі туралы ойлайды. Осындай пайымдаулардың тарихи бейнесі ретінде Дж.Мильдті еске түсіруге болады деп ойлаймыз, ол либерализм қағидаттарына негізделіп құрылған мемлекеттер либералдық құрылыс принциптері және негізгі құндылықты постулаттарға оқыта алатын елдерді отарлауға құқығы бар деп ойлаған.

У.Кимлика либерализм қағидаттарын орнатуда зорлық-зомбылықтың ақталуы туралы сұраққа жауап іздеу барысында қандай да бір зорлық-зомбылық жолымен осы әлеуметтік қағидатты іске асырудың мүмкін еместігі және жол берілмейтіндігі туралы қорытындыға келеді. Қаржылық қолдау, білім беру және сендіру әдістері ғана назарға алынады, бірақ еш жағдайда да зорлық-зомбылық

емес. Қоғамдық қатынастардың қазіргі жағдайы кез келген, тіпті ең ізгі ниеттерді күштеп енгізу қатаң оппозицияға әкеп соқтыратынын дәлелдейді. Мемлекет пен ұлттық азшылықтар арасындағы қарым-қатынас форматы ретінде У. Кимлика өз ұстанымдарын таныстыруға, өздерінің адамгершілік және саяси ұстанымдарын көрсетуге мүмкіндік беретін диалогты көрсетеді. У. Кимлика мультикультурализм мәселелерін талдай отырып, Уолнердің позициясын сыни тұрғыдан пайымдайды, ол ұлт пен саясат байланысты емес деп санайды, саясат діннен бөлек. У. Кимлика керісінше, саясаттың ұлттық, этникалық бөлінісі түрлі этностардың, аз ұлттардың өмір сүруінің маңызды мәселелерін елемеуге әкеледі деп санайды. Осы ұстаным аясында У. Кимликаның пікірінше, этникалық топтардың қаржылық қолдау жөніндегі өтініштері, талаптары түсінікті және әділ, қаржылық қолдау негізінен түрлі мәдени, гуманитарлық акцияларды өткізуге байланысты болады. Мұндай қаржыландыру этникалық мәдени символдар мен мәндердің әртүрлілігін көрсетуге мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде қоғамға тұрақтылық пен азаматтық тепе-теңдік форматында өмір сүруге мүмкіндік береді. Мемлекет тарапынан көмектің (қаржылық) болмауы тұтас мәдени феномендердің жоғалуына алып келуі мүмкін. Мәдени алуан түрлілік либералды қоғамның маркері болып табылады.

У. Кимлика өзінің зерттеу ұстанымдарын белгілей отырып, оның ойынша жауаптары этномәдени әртүрлілік мәселелерін ұғынуды жалғастыратын сұрақтардың тізбегін анықтаған. Біріншіден, У. Кимлика қоғам, мемлекет мәдени әралуандықты немесе этномәдени өзіндік ерекшелікті қамтамасыз етуі керек пе деген сұрақ қояды. Екінші мәселе тіл проблемасына байланысты, осы елге көшіп келушілердің тілдерін білу және үйрену қажет пе, немесе керісінше бір жақты процесс-иммигранттар жалпы мемлекеттік тілді үйренеді. У. Кимлик көтерген үшінші мәселе ең маңызды болып табылады, ол – азаматтық туралы мәселе. У. Кимлика кез келген либералды қоғамда азаматтық институтын шектеу байқалмайтынын атап өтті, яғни азаматтыққа лайық болу керек. Қазіргі заманғы шындық иммигранттардың көп азаматтықты алуға құр бос тырысатындығын көрсетеді және мұнда либералдардың моральдық теңдігі туралы әңгімелері бос болып көрінеді. Уилл Кимлика қойылған сұрақтар қоғамдық байланыстар жүйесіндегі істердің қазіргі жай-күйін көрсетеді. Белсенді көші-қон процестері, байқалатын иммиграциялық қозғалыстар этникалық және конфессиялық қатынастардың үнемі жанарып келе жатқан алуан түрлілігінің дәлелі болып табылады. У. Кимликтің тұжырымдамасында ең бастысы мемлекеттік қолдау мен аз

ұлттар мен титулдық ұлттардың тепе-теңдігін сақтау болып табылатыны анық. Осыған байланысты бүгінгі таңда қажетті толеранттылықты, конфессияаралық үнқатысуды және этникалық топтасуды «арандататын» осы процестерді мемлекеттік қолдаудың осындай тетіктерін айқындау маңызды.

Тұжырымдамаларды, теорияларды, көзқарастарымызды шолуды аяқтай отырып, біз зұлымдық феноменін ұғынуға тоқталғымыз келеді. Бүгінгі күні зұлымдық нысандары әртүрлі болды. Діни экстремизм пайда болды, ұлтшылдық неғұрлым күрделі формаларға ие бола бастады, нәсілшілдік ұлт тазалығы ұрандарын бүркенеді және т. б. Қазіргі Батыс саясаттары өз декларациялары мен саяси памфлеттерінде жиі зұлымдықпен күресудің қажеттілігі туралы айтады. Дәл осы декларациялық мәлідемелер біздің замандасымыз философ Джон Грейдің зерттеу позициясының негізі болды [4, С.45]. Батыс елдері көшбасшыларының позициясын концептуалды бағалай отырып, Джон Грей олардың позициясының негізінде адам өмірінің зұлымдығы деп нық сенім артатынын айтады. Олар белгілі бір жағдайларда зұлымдық жеңуге болатынына және жеңу қажет екендігіне шынайы сенімді. Джон Грей мұндай позицияда антикалық, батыстық діни догматтардың ережелерін бағаламауға байланысты кейбір зияндылықты көреді.

Томас Гоббс қоғамдық шартының теориясын да еске түсіру жеткілікті. Осыған байланысты Джон Грей негізінде зұлымдық қажет емес деген қорытындыға келеді. Қазіргі Батыс, Грейдің пікірінше, қазіргі заманғы өркениет тұрақты ілгерілеу мен жетілдіру жүйесінде өмір сүреді, сондықтан зұлымдық жойылып бара жатқан феноменнің өзі, ал оның болуы өзінің гуманистік әлеуетін толық көлемде пайдаланбайтын әлеуметтік институттардың әлсіз іске асыруымен және қызметімен ғана ақталады. Дж. Грей егер қандай да бір зұлымдық нысаны жойылса, онда оның орнына басқа келеді, себебі өркениет өзімен бірге өмірлік жайлылықтың жаңа формаларын алып, өзіне және оларда жасырынып жатқан зұлымдық нысандарын алып келеді деген. Осылайша, әлемге жаңа технологиялардың келуі әртүрлі кибер қауіптіліктерге әкеп соқты. Әлеуметтік сипаттамаларға келетін болсақ, Дж. Грей иллюстрация ретінде тирания орнына анархия келеді, секулярлық диктатура кеңістігі Ислам теократия алады. Зұлымдық ұғымына интерпретациялық аспект пен құбылыстың әлеуметтік-мәдени декорациялары да қосылуы қажет. Мысалы, бір мағынада зұлымдық ретінде қаралған нәрсе адам өмірінің күреске немесе тіпті қирауға табиғи бейімділігі ретінде талдануы мүмкін. Алайда, бұл бейімділік ынтымақтастық немесе жеккөрушілік форматындағы өзара іс-қимылға бейімділікпен бейбіт қарым-қатынаста болады.

Осы тақырыпқа белсенді түрде қалыптасатын қызығушылыққа қарамастан, ұлтаралық, конфессияаралық келісім идеясына қатысты аксиологиялық дұрыс қабылдауларды, бағалауларды, пайымдауларды қалыптастыру проблемасы, ал кең мағынада жақсылық пен зұлымдық әмбебаптары тиісті ғылыми пайымдаулар мен эмпирикалық талдауға қол жеткізілмегенін мойындау қажет. Эмпирикалық материал (социологиялық зерттеу) негізінде қазақстандық қоғамдағы бірегейліктің этникалық және конфессиялық маркерлерінің корреляциясын талдау жүргізу қажеттілігі туындайды. Нәтижесінде алынған материал қоғамдық қатынастардың осы өзектілендірілген саласында тұтас мемлекеттік және қоғамдық саясатты қалыптастырудың негізі бола алады.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Дворкин Р. О правах всерьез. – М.РОССПЕН.2012. – 216 с.
- 2 Сэндел М.Д. Либерализм и пределы справедливости// Современный либерализм/М.Д. Сэндел; пер. с англ. Л.Б. Макеева. – М.: ДИК, Прогресс-Традиция, 1998.-213с.
- 3 Кимлика У. Либеральное равенство// Современный либерализм/ У. Кимлика; пер. с англ. Л.Б. Макеева. – М.: ДИК, Прогресс-Традиция, 2007. – 176 с.
- 4 Грей Дж. Толерантность: постлиберальная перспектива// Поминки по просвещению: Политика и культура на закате современности/ Дж. Грей; под ред. Г.В. Каменская; пер. с англ. Г.В. Каменская. – М: Практис, 2011.

УДК: 37.012.3

Утепова А.М. – магистрант

Актюбинский региональный университет имени К. Жубанова
г. Актобе, Казахстан

Место и роль грамматического материала при коммуникативно-ориентированном обучении

Современный метод преподавания русского языка как второго языка стремится максимально приблизить учебный процесс к естественной речевой коммуникации, чтобы обучающиеся научились использовать язык в реальных ситуациях. Основная цель